

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

استان شناسی فارس

(اجرای آزمایشی)

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

نام کتاب : استان‌شناسی فارس (اجرای آزمایشی) - ۲۳۷/۱

مؤلفان : زهره صداقت‌زاده، وحید تشکریان، محمد هادی مباشری، محمدصادق همایونی، احمد فروغ‌بخش،

دکتر علی منصوری و محسن سپهری‌منش

ویراستار : محمد کاظم بهنیا

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وبسایت : www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : سید احمد حسینی

مدیر هنری، طراح گرافیک و طراح جلد : طاهره حسن‌زاده

عکاس : یزمان ضیائی‌ان

صفحه‌آرا : راحله زادفتح‌اله

حروفچین : فاطمه باقری مهر

مصحح : مریم علیزاده، آذر روستایی فیروزآباد

امور آماده‌سازی خبر : زینت بهشتی شیرازی

امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت کلاچاهی، پیمان حبیب‌پور

ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن : ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۳۷۵۱۵-۱۳۹

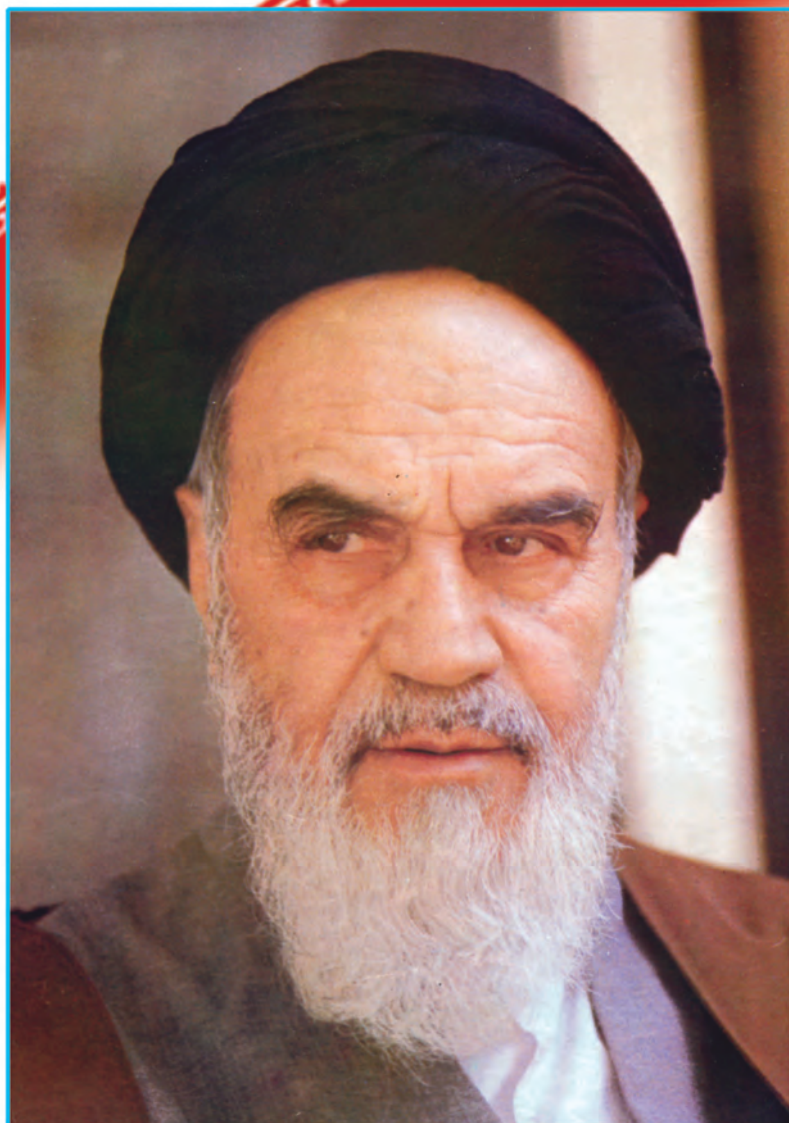
چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ چهارم ۱۳۹۲

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۹۶۴-۰۵-۱۷۹۲-۵-۹۶۴-۰۵-۱۷۹۲-۵ ISBN 964-05-1792-5

نهضت برای اسلام نمی تواند محصور باشد در یک کشور و نمی تواند محصور باشد در حتی کشورهای اسلامی. نهضت برای اسلام همان دنباله نهضت انبیاست. نهضت انبیا برای یک محل نبوده است، پیغمبر اکرم اهل عربستان است لکن دعوتش مال عربستان نبوده، محصور نبوده به عربستان، دعوتش مال همه عالم است.

امام خمینی (رحمة الله علیه)

دریای خزر

سرزدازاق، مهر خاوران

فروغ دیده حق باوران

بهن، فرایمان ماست

پیامت ای امام

استقلال، آزادی نفتش جان ماست

شیدان، چپیده درگوش زمان فریادمان

پاینده مانی و جاودان

جمهوری اسلامی ایران

خلیج فارس

دریای عمان

عمان، بحرین، ابوظبی، دبی

فهرست

فصل اول

- ۲ جغرافیای طبیعی استان فارس
- ۳ درس اول: استان ما در کجا واقع شده است؟
- ۵ درس دوم: ناهمواری‌های استان و نحوه شکل‌گیری آن
- ۱۲ درس سوم: وضعیت آب و هوایی فارس و تأثیر آن بر زیست‌بوم استان
- ۲۰ درس چهارم: منابع طبیعی استان (آب، خاک، پوشش گیاهی)
- ۳۱ درس پنجم: مسائل زیست‌محیطی استان

فصل دوم

- ۳۶ جغرافیای انسانی استان فارس
- ۳۷ درس ششم: تقسیمات سیاسی استان
- ۴۷ درس هفتم: شیوه‌های زندگی در استان
- ۵۶ درس هشتم: جمعیت و حرکات آن در استان

فصل سوم

- ۶۰ ویژگی‌های فرهنگی استان فارس
۶۱ درس نهم: آداب و رسوم مردم استان

فصل چهارم

- ۷۱ پیشینه و مفاخر استان فارس
۷۲ درس دهم: از گذشته‌های استان محل سکونت خود چه می‌دانید؟
۹۱ درس یازدهم: نقش مردم فارس در دفاع از کیان و مرزهای ایران اسلامی

فصل پنجم

- ۹۷ توانمندی‌های استان فارس
۹۸ درس دوازدهم: قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری استان
۱۱۱ درس سیزدهم: توان‌های اقتصادی استان

فصل ششم

- ۱۱۳ شکوفایی استان فارس پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی
۱۱۴ درس چهاردهم: دستاوردهای انقلاب اسلامی
۱۲۷ درس پانزدهم: چشم‌انداز آینده‌ی استان

سخنی با دانش آموزان عزیز

شاید از خود سؤال کنید که برنامهٔ استان‌شناسی چه نوع برنامه‌ای است؟ هدف برنامه‌ریزان درسی از تألیف کتاب استان‌شناسی چیست و مطالعهٔ این کتاب چه اهمیتی دارد؟ پاسخ ما به شما دانش‌آموز عزیز این است که کتاب استان‌شناسی شما را با استان محل زندگی، مسائل جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، مردم‌شناسی، اقتصادی و فرهنگی آن آشنا می‌کند. از طرف دیگر، یکی از انتظارات تربیتی دنیای امروز، تربیت شهروندانی آگاه است. یک شهروند مطلوب، نیازمند پیدا کردن درکی همه‌جانبه از واحدهای سیاسی کشور خود و سرزمین ملی در زمینه‌های مختلف است. این برنامه به شما کمک می‌کند تا از استان محل زندگی خود نگاهی جامع و همه‌جانبه پیدا کنید. کسب بصیرت نسبت به محیط زندگی و آگاهی از خصوصیات آنچه در گذشته و حال و مسائل محیطی، اجتماعی و اقتصادی، فرهنگی و پیشینهٔ تاریخی استان به شما کمک خواهد کرد تا با بحث و گفت‌وگو بینشی عمیق از این مسائل پیدا کرده و راه‌حل‌های این مشکلات را پیدا کنید.

بدون شک شما، مدیران آیندهٔ جامعه خواهید بود. زندگی مدرسه‌ای باید شما را به دانش لازم برای حل مسائل جامعه مجهز کند. مکانی که شما در آن زندگی می‌کنید توانمندی‌های مختلفی دارد؛ برای مثال، می‌توان به توانمندی‌های جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و انسانی اشاره کرد. خود شما بخشی از این سرمایه و توانمندی‌ها هستید. بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوهٔ یک کشور در گرو شناخت همه‌جانبهٔ محل زندگی شما و نیز کشور است. برنامهٔ استان‌شناسی به شما می‌آموزد که فرصت‌های موجود در استان شما کدام است و یا اینکه چگونه می‌توانید تهدیدها و ناتوانی‌ها را به فرصت تبدیل کنید.

فراموش نکنید که همهٔ امکانات موجود در محیط شما فرصت است؛ مانند: آب و هوا، بیابان، کوه، رودخانه، جنگل، نیروی انسانی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و خیلی چیزهای دیگر. مهم این است که بیاموزید چگونه از این فرصت‌ها در جهت سعادت خود و جامعه استفاده کنید. آگاهی از مسائل استان‌تان موجب خواهد شد که از علل پیشرفت و یا عقب‌ماندگی منطقهٔ خود آگاه شوید و برای حل آن، راه‌حل‌های خلاق پیدا کنید.

ممکن است این سؤال در ذهن شما مطرح شود که آیا بهتر نیست آموزش دربارهٔ محیط زندگی یا موضوعات اجتماعی را ابتدا از محیط نزدیک آغاز کنیم و سپس به محیط دورتر مانند استان و یا کشور بپردازیم. ما در این برنامه از طریق طرح پرسش‌ها و فعالیت‌های مختلف این فرصت را برایتان فراهم کرده‌ایم.

بدون شک مطالعه شهر و استان در زمینه‌های جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آداب و رسوم محلی نه تنها می‌تواند موجب دل‌بستگی به زادگاه و سرزمین ملی شود، بلکه این فرصت را فراهم می‌کند تا با گنجینه‌های مختلف طبیعی، انسانی، فرهنگی و فناوری کشور خود آشنا شوید. در این برنامه در می‌یابید که افراد زیادی چه در گذشته یا حال، در استان شما برای اعتلای کشور تلاش کرده‌اند.

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ شرایطی را فراهم کرد که دولت و مردم با احساس مسئولیت بیشتری برای پیشرفت همه‌جانبه ایران عزیز تلاش کنند. امید است در ادامه این تلاش‌ها جهت رسیدن به قله رفیع سربلندی و شکوفایی ایران اسلامی که به همت و کوشش شما دانش‌آموزان عزیز بستگی دارد با عنایت حق تعالی و اعتماد به نفس از هیچ کوشش و خدمتی دریغ نکنید. در این راه قطعاً راهنمایی‌های مفید دبیران محترم جغرافیا بسیار سودمند خواهد بود.

به امید موفقیت شما

گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

استان فارس از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران

باید عرض کنم که اشتیاق من به دیدار شما مردم عزیز و شهر زیبا و استان پر برکت و پرافتخارتان کمتر از شما برادران و عزیزان نبوده است. اینجا شهر فرزانشانگ و شهر علم و ذوق و فرزانشی و شهر چهره‌های تاریخی و بین‌المللی است. شیراز و استان فارس در میان شهرها و استان‌های کشور از رتبه بالایی برخوردارند.

بنده معمولاً در سفر به شهرها و در ملاقات با مردم عزیز شهرهای گوناگون، این رسم را دارم که برخی از برجستگی‌ها و خصوصیات آن شهرها را - چه از لحاظ تاریخی و چه از جهات گوناگون دیگر - مطرح کنم؛ و غرض از بیان این مطالب با مردم آن شهرها، این بوده است که به خصوص جوان‌ها - در هر نقطه‌ای از این کشور بزرگ و کهن و پرافتخار که زندگی می‌کنند - شناسنامه روشنی از شهر خود و گذشته خود و تاریخ خود در دست داشته باشند. لکن این معنا در مورد شهر شیراز و استان فارس، در واقع بی‌مورد به نظر می‌رسد؛ چون مفاخر شیراز و استان شما به قدری زیاد است و به قدری شهر

شما در همه جای جهان شهره است که نیازی نیست کسی برای معرفی شیراز و گذشته آن، مطلبی بیان کند. لکن یک استنتاجی مورد نظر من قرار دارد که به خاطر آن استنتاج، به مطالبی اشاره می‌کنم.

شیراز در طول قرن‌های گذشته، استعداد انسانی خود را تقریباً در همه زمینه‌های علمی به اثبات رسانده است؛ همچنین در زمینه‌های اجتماعی و دینی و آن چیزی که به سرنوشت ملت‌ها مربوط می‌شود هم - یعنی تصمیم و عزم ملی - استان فارس و شهر شیراز یک تاریخ برازنده و برجسته‌ای دارند. هر چه انسان به تاریخ شما بیشتر دقت می‌کند، اوج فرزانشی این مرز و بوم و مردم این منطقه را بیشتر درمی‌یابد.

از جنبه دینی - که من باز هم روی این مسئله تأکید خواهم کرد - مرقد جناب احمدین موسی و برادران بزرگوارش و دیگر امامزاده‌های خاندان پیغمبر، یک نشانه بسیار مهمی است. اینکه پیغمبرزادگان محترم و معتبر، مردم فارس را مخاطب خود و منطقه و منزل آنها را مأمّن خود قرار بدهند، بسیار چیز پر معنا و مضمون‌داری است؛ به خصوص شخصیت برجسته جناب احمدین موسی که در میان امامزادگان شناخته شده خاندان پیغمبر، جزو برجستگان محسوب می‌شود. درباره او این جور نوشته‌اند که: «وکان احمدین موسی کریماً جلیلاً ورعاً و کان ابوالحسن ... (علیه السلام) یحبّه و یقدّمه»؛ مردی بخشنده و کریم و با ورع و دارای جلالت مقام و منزلت بود و پدرش - حضرت موسی بن جعفر (ع) - این بزرگوار را بر فرزندان و خویشاوندان دیگر خود مقدم می‌داشت و به او محبت ویژه‌ای داشت. شیراز هدف توجه این امامزاده عزیز و دیگر امامزادگان قرار گرفت؛ آمدند و از سوی این مردم هم پشتیبانی شدند؛ تا امروز هم برکات این بزرگوار بر سرتاسر استان و بر بخش مهمی از این کشور، جاری و ساری است.

در باب ادبیات و هنر، سعدی و حافظ دو گوهر درخشان بر پیشانی زبان فارسی و ادبیات فارسی هستند؛ این چیزی نیست که کسی بخواهد آن را معرفی کند. در دانش‌های مختلف هم شخصیت‌های عظیمی از این استان برخاسته‌اند که هر کدام در دوره خود و عصر خود یگانه بوده‌اند: چه در فلسفه، چه در فقه، چه در ادبیات و نحو، چه در هنر، چه در تفسیر و لغت، چه در رشته‌هایی مانند ستاره‌شناسی و فیزیک و پزشکی؛ نام بردن شخصیت‌هایی که در این علوم متنوع، هر کدامی به قله رسیدند و جزء سرآمدان زمان خود بودند و معرفی یکایک این بزرگان، در یک محفل دیگر و نوع دیگری از دیدار اقتضا دارد. اینجا همین اندازه اشاره کافی است. درباره مسائل اجتماعی و گرایش شما مردم عزیز به غیرت دینی و جرأت اقدام، باز تاریخ در درون خود صفات بسیار مهم و با ارزشی را نگاشته دارد.

علمای مبارزی که از این استان به تاریخ دانش دین در کشور معرفی شدند، در کمتر نقطه‌ای از نقاط ایران نظیر دارند. میرزای شیرازی را که همه می‌شناسند. مرحوم سیدعلی اکبر فال اسیری - عالم بزرگ - که در همین شهر شیراز قیام کرد و با نفوذ انگلیسی‌ها و نفوذ خارجی‌ها مخالفت کرد، بعد هم آمدند و او را گرفتند و تبعید کردند؛ لکن اثر کار او ماند. نوشته‌اند که سیدعلی اکبر فال اسیری در نزدیک حافظیه - شاید در همین نقاطی که الان شما حضور دارید - مشغول زیارت عاشورا بود که ریختند و او را گرفتند و تبعید کردند.

میرزای دوم - میرزا محمد تقی شیرازی - که در سال‌های بعد از جنگ جهانی اول، رهبر مبارزه ملت عراق در مقابل تهاجم انگلیس‌ها و اشغال انگلیس‌ها بود. مرحوم سید عبدالحسین لاری چهره برجسته و ممتازی بود که در حدود صد سال قبل، در همین استان و به کمک

عشایر غیور و دلیر استان فارس، مبارزات خودش را شروع کرد؛ با سلطه انگلیس‌ها مبارزه کرد؛ برای استقرار نظام قانونی و مشروطیت مبارزه کرد؛ برای تشکیل حکومت اسلامی مبارزه کرد. روحانیت استان از این نمونه‌ها بسیار دارد که همه هم به کمک مردم مؤمن و غیور استان فارس – چه عشایر و چه مردم شهرها و به خصوص شهر شیراز – مستظهر بوده‌اند. مرحوم سید نورالدین حسینی، در همین شهر شیراز عضو سفارت بیگانه را – که به مقدسات مردم اهانت کرده بود – خواباند و با دست خودش به او شلاق زد و حد الهی را جاری کرد و با دستگاه جبار، با شجاعت تمام به مبارزه سیاسی و اجتماعی برخاست. بعد هم در دوران شروع مبارزات روحانیت، مرحوم آیت‌الله شهید دستغیب و مرحوم آیت‌الله محلاتی و دیگر علما، مسجد جامع عتیق شیراز را مرکز مبارزات خودشان قرار دادند و آوازه مبارزات علمای شیراز و سخنرانی‌های مرحوم آیت‌الله دستغیب – به عنوان سخنگوی آن روحانیت – در همان روزها در اکناف ایران منتشر شد. بنده خودم در آن وقت در قم بودم، نوار سخنرانی مرحوم شهید دستغیب دست به دست میان طلاب می‌گشت؛ ما هم آن وقت شنیدیم. این موضع روحانیت مبارز شیراز بود که با پشتیبانی مردم هم همراه بود.

بعد از انقلاب و در دوران کنونی هم – چه در دوران جنگ تحمیلی و دفاع مقدس و چه بعد از آن تا امروز – شما مردم، شما جوانان، شما فرزندانگان و شما زن و مرد مؤمن، توانسته‌اید جایگاه ممتازی را در اختیار بگیرید و هویت مردم استان فارس و مردم شیراز را با عمل خود – نه فقط با ادعا – نشان بدهید.

